NAUJOJI ROMUVA

1931 m. gruodžio mėn. 13 d. Nr. 50

Graikija. Olimpas, senovės graikų dievų būstinė.

Graikija. Parnasas, senovės graikų poezijos dievo Apolono ir mūzų būstinė.

Prof. K. Regelio foto.

PROF. K. REGELIS, Kaunas

Graikijos kalnuose

1. Įžanga

Daugelis turistų, kurie atvažiuoja į Graikiją, stebi šitą kraštą archeologijos atžvilgiu; studijuoja Atėnų Akropolį, Olimpiją, Delfi ir kitas vietas, savo liekanomis primenančias senovės Graikiją arba Mistra iš Bizantijos Imperijos laikų. Mažiau žmonių stebi šitą kraštą gamtos atžvilgiu. Turizmas dar mažai išsiplėtojęs Graikijoje. Atokiau nuo didesnių miestų čia nėra gerų viešbučių, blogas yra susisiekimas, sunku susikalbėti, nėra apsaugos namelių kalnuose, keliai nepaženklinti ir t. t. Man, kaipo gamtininkui, ypač įdomu buvo savo kelionėje po Graikiją apžiūrėti ne tiktai archeologijos liekanas, bet ir susipažinti su gamta. Aš norėjau susipažinti su rytų Viduržemio jūros kraštų kalnų augmenija ir palyginti ją su augmenija vidurinės Europos — Alpių, Karpatų, ir Skandinavijos kalnų. Aš norėjau susipažinti su įvairių Graikijos dalių kalnais ir slėnimis — kiek tai galima buvo padaryti neilgo mano šitame krašte buvimo metu, be to, aš norėjau taip pat susipažinti ir su svarbiausiomis archeologijos liekanomis, su sena Graikijos kultūra, kuri yra mūsų, Vakarų Europos, kultūros pradžia. Tam tikslui aš aplankiau Peloponezą— Olimpiją, Korintą, Naupliją, kalną Chelmos, Delfi su Parnaso kalnu ir Olimpą, kuriame, graikų nuomone, gyveno Zeusas ir kiti dievai.

2, Chelmos

Diakofto yra nedidelis miestelis, gulįs ant geležinkelio linijos Korintas — Patras, prie Korintos įlankos. Iš čia eina vieną iš gražiausių Graikijos geležinkelio linijų iki Kalavryta (apie 800 metrų aukštumoje) kaimo, kur vasaros metu susirenka daug vasarotojų iš žemesnių Peloponezo vietų. Geležinkelis eina per siaurą upės slėnį, tarp stačių aukštų uolų, per daugybę tunelių — tat yra tipinga kalnų kraštų geležinkelių linija. Traukinėlis visados pilnas žmonių, važiuojančių į vienuolyną Megaspilion, kuris riogso aukščiau Diakofto, prie stoties Zachloru, 924 metrų aukštumoje ant didelės uolos. Jis yra tarytum priklijuotas prie uolų, gražiai atrodo milžiniški vienuolyno mūrai, kur iš viso Peloponezo susirenka piligrimai ir kurie buvo pastatyti 13 amžiuje. Susisiekimas iš stoties į vienuolyną eina mulais, kelias yra status, karštas, reikia pasikelti apie 200 metrų. Štai jau Kalavryta („gražus šulinys"), gyvas kaimas, su 1500 gyventojų, su kavinėmis, restoranais, daugybe krautuvių, su viešbučiais. Tarp kalnų matyti toliau balta Chelmos'o kalno viršūnė, mano kelionės tikslas. Anoje pusėje matyti vienuolynas Haepes Lawra, kur 1821 m. germanų arkivyskupas pradėjo sukilimą prieš turkų valdžią.

Sekmadienis. 5 val. ryto, dar tamsu; 6 val. aš išėjau iš kaimo ir 2 val. atvykau į Sudenos kaimą, kuris guli netoli Chelmos'o kalno gana dideliame plokščiakalnyje. Kalavryta yra dar viduržiemio amžinai žaliuojančių krūmų (Macchia) zonoje, Sudenos apylinkėse jau užtinkami Apolono Kenio miškai, kurie, tęsdamiesi Chelmos kalno šlaitais, pasiekia 2000 metrų aukštumo. Už jų balti kalkių akmens ir uolos, — ir taip iki pat viršūnės. Baltos kalkės matyti ir miške tarp medžių. Tokį charakterį turi visi pietų Graikijos kalnai — tamsus, be samanų, be žolių kenio miškas, baltos kalkių uolos, balti rieduliai ir balta viršūnė, — visa tai gražiai išrodo mėlynam dangaus fone. Didelis trūkumas čia yra žaliųjų kalnų pievų, kurių tiek daug Šveicarijoje arba Tirolyje, taip pat labai maža vandens, todėl turistui rekomenduojama imtis su savim, kiek galima daugiau, vandens arba vaisių. Mažas takas raitosi išdegusiais laukais nuo Sudenos kaimo iki miško, per jį ir aukščiau jo, be kelio, per kenio miškus aš kopiau į statų kalną, aukščiau miškų tęsiasi kadugynas, o už jų prasideda kalnų žolės ir javai, tarp kurių visur šviečia balti kalkių akmens. Nėra visai velėnos šituose Graikijos kalnuose, nėra humuso sluoksnio ant uolų, visas lietaus vanduo nubėga uolų plyšiais, karštoje saulėje dega augmenija. Bet, nežiūrint to, šie kalnai tiek įdomūs ir savotiški, tiek turi ypatingumo — kad visuomet norisi žiūrėti į šituos ypatingus spalvų suderinimus — mėlynus, baltus, žalius ir rusvus atsispindėjimus. Gražus reginys nuo Chelmo viršūnės (2300 m. aukšt.). Į pietus Peloponezo kalnai, kur sruvena Styks'as į požemių karaliją, į šiaurę — Korinto įlanka su milžinišku anam krante Parnaso kalnu, kuris mane vis daugiau ir daugiau traukia.

3. Parnasas

Didžiulis Parnasas jau senovėje buvo laikomas šventu. Jo apačioje riogso Delfi orakulo griuvėsiai, Kastalijos šaltinis, dar žemiau, iki Korintos įlankos tęsiasi kenio miškai. Paslaptingai sriuvena Kastalijos šaltinis; miškų šlamesys, kuomet nutyla kalnų vėjas, senovėje

suteikdavo žmonėms prietaringos baimės. Parnasas buvo ne tiktai Apolonui pašvęstas, ne tiktai Mūzų kraštas, jis dar buvo Bacho Dionyzo — vyno dievo kalnas, ir Parnaso plokščiakalnyje ir ant jo uolų (pav. Koriškos uola) įvykdavo Bacho šventės ir orgijos, iš kurių gimė žodis — vakchanalija. Bet dabar tas plokščiakalnis ramus, vachanalijų nėra, yra tiktai vietinių kaimų gyventojų laukai, yra vasaros metu apgyventas kaimas, ir gegužės mėn. čia dar įvyksta šventės, kuriose dalyvauja visų apylinkių gyventojai: valgo avieną ir geria vyną. Tat yra dar senovės laikų liekanos. Ekskursija į Parnasą yra dažniausia padaroma per dvi dienas. Pirmą dieną turistai eina iki nakvynės pas piemenis, antros dienos rytą jau eina į kalno viršūnę, nuo kurios matosi saulėtekis, ir grįžta atgal į Delfi. Aš dėl laiko stokos galėjau būti tiktai vieną dieną ant Parnaso, ir dėl to negalėjau nueiti iki aukščiausios jo viršūnės. Nors Delfi yra didelis turistų centras, tačiau į Parnasą eina tiktai keli neženklinti takai. Jokio apsaugos namelio ant kelio nakvynei nėra, ir turistai nakvoja tiesiog ore. Be palydovo labai sunku rasti kelią į Parnasą, ir kartais labai pavojinga. Šią vasarą anglas, kuris vienas norėjo įkopti į Parnasą, pražuvo, ir iki šiol jo lavonas dar nesurastas.

5 val. ryto, nors buvo dar tamsu, aš su palydovu išėjau iš Delfi. Plentas eina iki Arachovos miestelio, nuo kurio jau prasideda stačias takas į plokščiakalnį, tarp vynuogių, tarp macchijų. Po valandos mes buvome jau ant viršūnės. Laukai, nuimtas derlius, išdegintos pievos ir stačia didinga Parnaso viršūnė, apsupta didžiausiais kenio miškais, kur viskas primena miškus Chelmo, su kuriuo Parnasas turi daug panašumo, jis tiktai yra aukštesnis, daugiau yra išvagotas tarpekliais ir slėniais. Gana ilgai turėjome vaikščioti po mišką. Sutikome daug kaimiečių su asilais, su mulais, su malkomis; didžiausi stori medžiai, be velėnos apačioje, baltos uolos, dideliai tarpekliai ir tiktai vienoje vietoje vanduo— šaltas šaltinis. Apie 1500 metrų aukštumoje, miško vidury laukas, čia ūkininkas nuima javų derlių. Stačiai prieš mane pakyla balta Parnaso viršūnė (apie 2500 m.), į kurią pradėjau lipti. Matyti apsupantieji kalnai, matyti Korinto įlanka, Iteos uostas ir toli toli dunksąs Chelmos kalnas, kur prieš kelias dienas buvau užlipęs.

4. Olimpas

Graikijos Olimpas kiekvienam yra žinomas kaip dievų būstinė. Ir iš tikrųjų, tam galima tikėti: aukščiausias Graikijos kalnas (2918 m.), kurio viršūnė dažniausia maudos audrų debesyse — jis yra tinkamiausia Graikijoj vieta, kur galima įsivaizduoti Zeusą ir kitus dievus gyvenant. Atskirti nuo Bitynijos Olimpo (Mažojoje Azijoje) mes vadinsime jį Tesalijos Olimpu, kadangi jis randasi Tesalijos provincijoje.

Aš nesitikėjau aplankyti Olimpą; maniau tiesiog nuvažiuoti iš Atėnų į Salonikus ir į Belgradą, bet Graikijos ir Mažosios Azijos kalnai man patiko — ir paskutiniu momentu, 2 dienas prieš išvažiavimą iš Atėnų, aš nutariau įlipti dar į Olimpą. Smulkesnių žinių apie šitą kalną aš Atėnuose negalėjau gauti; sužinojau tiktai, kas buvo pasakyta mano vadovo, kad reikia išlipti iš traukinio Litochoron stotyje ir kad Olimpo apylinkėse daug yra plėšikų, kurie svetimšalių neužpuola, bet kurie pavojingi turtingiems graikų pirkliams. Juk iš jų galima išreikalauti užstatą, tuo tarpu kai svetimšalis turistas, ypač botanikas, ne tiek daug turi pinigų, be to, turėti reikalą su konsulais ir su policija — jiems nėra geras biznis. Olimpas stovi netoli jūros kranto. Maža Litochoron stotis guli nesveikoje, malarija užkrėstoje lygumoje, bet autobusu aš nuvažiavau į Litochoron kaimą, kuris guli per 300 m. aukščiau, prie pat Olimpo. Čia yra per 5000 gyventojų, bet vasaros metu gyvena daugybė vasarotojų iš Salonikų ir kitų miestų, yra restoranų ir visa eilė, kaip kiekviename Graikų mieste, kavinių. Litochoron'o centralinėje aikštėje aš suskaičiau 5 kavinės, kuriose jau 6 val. ryto sėdėjo kaimiečiai prie turkiškos kavos, skaitė laikraščius arba politikavo. Nors čia ir suvažiuoja daug vasarotojų, tačiau nėra nė vieno gero viešbučio: vasarotojai nuomoja kambarius pas ūkininkus. Viešbučiai labai primityviški: aš turėjau nakvoti kartu su kitu vyriškiu — spaustuvės savininku iš Salonikų, kuris leido čia savo atostogas. Gerai, kad nebuvo, kaip kituose Graikijos kaimų restoranuose, daugybės blakių: mano gyventojas man pasakė, kad jų nėra šitame kambaryje, bet, atsargumo dėliai, versdavo savininką kiekvieną dieną apipurkšti kambarį flita. Nusiprausti reikėjo tokiu būdu: ant atviro balkono stovėjo kėdė su bliūdu ir praustuvas, ir aš turėjau daryti savo tualetą akyse visų žmonių — vasarotojų, kurie vaikščiojo gatvėje. Litochoron'e paaiškėjo, kad yra tiktai vienas palydovas, kuris žino kelią į Olimpo viršūnę, ir tas žmogus buvo išėjęs. Man davė kitą žmogų, kuris žinojo žemesnes kalno dalis, aš atsisakiau lipti iki pačios viršūnės ir nutariau per dvi dienas susipažinti, kiek galima daugiau, su kalno masyvu; ekskursija iki Olimpo viršūnės ir atgal truko nemažiau kaip tris dienas. 5 val. ryto mes išėjome iš kaimo. Buvo dar tamsu. Mano žmogus buvo emigrantas iš Amerikos, ir dėl to kalbėjo angliškai. Pirmą kelionės dalį aš padariau mulu, kuris turėjo nešioti ir valgį ir mano surinktus augalus. Jau Litochoron'e sužinojau, kad plėšikų nėra. Nesenai paskutinis buvo policijos sulaikytas, bet prieš metus jų buvo čia gana daug ir jie dažnai nakvodavo

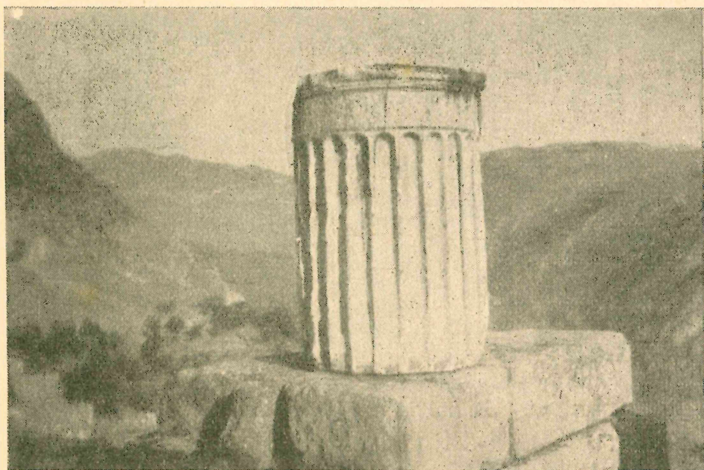

Graikija. Delfi orakulo griuvėsiai Parnaso kalno apačioje.

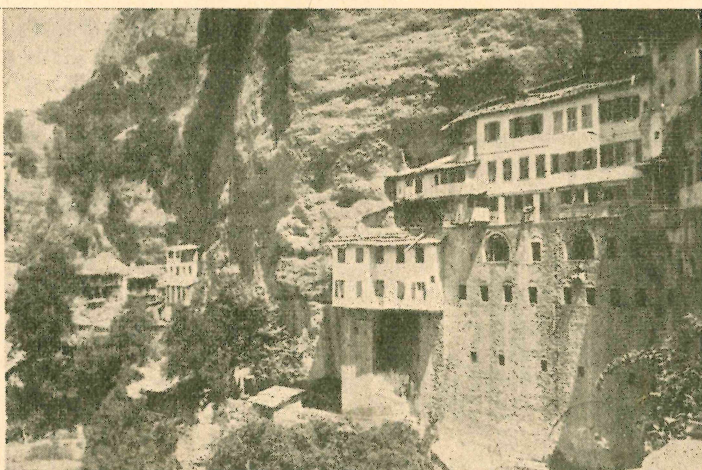

Graikija. Megaspilion vienuolynas.

Prof. Regelio foto.

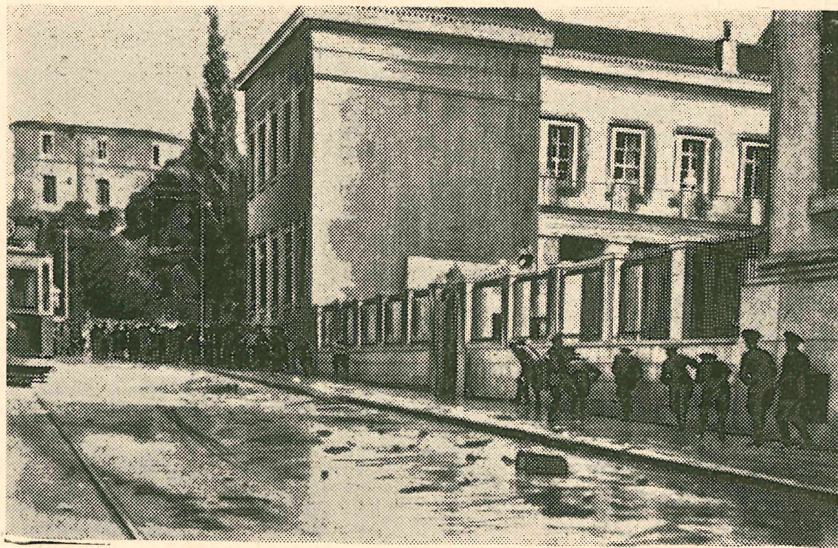

Graikijos studentai, norėdami pademonstruoti savo reikalavimą prijungti Kipro salą prie Graikijos, suruošė Kipro salos dieną. Policija turėjo daug vargo, kol numalšino demonstrantus.

Litochoron'e, kur turėdavo savo šalininkų. Kelias į Olimpą eina per macchijų apdengtą lygumą, bet jau netoli kaimo prasideda stačias takas į kalną. Greitai prasideda jau pušys ir atsiranda keli keniai, o terasos viršūnėje — grynas pušynas, be macchijų. Čia aš pamačiau, kad Olimpo augmenija žymiai skiriasi nuo pietų Graikijos kalnų augmenijos. Aukščiau Macchijos prasideda ne kenio miškas, bet juodų pušų pušynas (Pinus nigra), kuriame auga vienas kitas ir kenis. Be to, čia yra ir bukų (Fagus silvatica), kurie šiaurės šlaituose sudaro didelius miškus tuomet, kai pušynas atsiranda sausesniuose pietų šlaituose. Šie miškai jau primena vidurinės Europos kalnų miškus. Aukštyn ir žemyn eina siauras takas, atsidaro gražus reginys į mėlyną jūrą, į apaugusius miškais slėnius, į kalno viršūnes, į uolas. Jau matyti apačioje Švento Dionyzijo vienuolynas, pagaliau mes sustojome 1800 metrų aukštumoje. Nakvynė buvo miško oloje, matyti jūra, kurioje atsispindi mėnulis. Švento Dionyzijo vienuolynas, kuriame aš rytojaus dieną sustojau, guli giliame slėnyje, tankiuose miškuose, 782 m. aukštumoje. Aplinkui aukštas, status šlaitas ir uolos. Slėnio gilumoje matyti nuogos, baltos, didingo Olimpo viršūnės su nedideliais sniego taškais. Vienuolynas pastatytas 12 šimtmetyje, atrodo kaip tvirtovė: didelės, storos sienos, be langų, viduryje kiemas, aplinkui galerėjos, kiemo viduryje sena, Bizantijos stiliaus bažnyčia. Reikia apsisaugoti nuo plėšikų, kurių senovėje dar daugiau buvo negu 20 šimtmetyje. Vienuolių nedaug, tiktai 7, archimandritas, kaip buvusis amerikonas, gerai kalba angliškai, yra ir piligrimų. Vakare vėl buvau Litochoron'e. Litochoron'as ypač botanikos atžvilgiu įdomus, kadangi čia auga daugybė labai retų augalų. Aš atvežiau į mūsų botanikos sodą augalą, kuris visame pasaulyje auga tiktai ant uolų aukščiau Šv. Dionyzijo vienuolyno. Kelius metus atgal du anglai — sodininkystės mėgėjai rado ant pačios Olimpo viršūnės visai naują Primula rūšį. Aš dėl to ir manau 1932 metais dar kartą aplankyti Olimpą, užlipti iki viršūnės, pabūti tenai kelias dienas ir rinkti augalus. Graikijos turistų draugija stato dabar apsaugos namelį, kur patogiau būtų nakvoti negu oloje.

Graikijos kalnai neaukšti, jie daug žemesni už Alpes. Aplankymo atžvilgiu jie nesudaro sunkenybės, kadangi kalnų formos švelnesnės, negu Alpių arba Karpatų. Žinoma, yra stačių šlaitų, bet visur galima rasti vietų, kur nesunku nulipti. Tiktai ant Olimpo viršūnės yra viena pavojingesnė vieta, kurią be palydovo sunkiau praeiti. Graikijoje nėra tokių kalnų, kaip, pav., Matterhornas Šveicarijoje ir kiti, kur tiktai prityręs alpinistas gali lipti. Bet kas sudaro sunkumo turistui, tat yra tai, kad kalnai visai tušti, neapgyventi. Nėra viešbučių, nėra apsaugos namelių, nėra gerų paženklintų kelių; tenka gana toli atsidurti nuo geležinkelių stočių arba nuo kaimų, kurie turi autobusų susisiekimą. Reikia imti su savim visą valgį kelioms dienors. Reikia nakvoti atvirame ore, pas piemenis arba vienuolynuose. Nors kalnai ir neaukšti, tačiau reikia gana aukštai lipti. Šveicarijoje automobiliai arba geležinkeliai eina iki 2000 — 3000 m. (Gornegrat) arba 3400 (Jungfraujiod) m. aukštumo, lipti prisieina 1000 — 1500 m., retai daugiau. Graikijoje reikia lipti daug daugiau. Iš Delfi į Parnasą — apie 2000 m., iš Litochoron'o į Olimpą apie 2600 m. Lipti reikia nepatogiais keliais, reikia būtinai turėti su savim palydovą, reikia imti mulą. Dažnai nėra visai vandens, ypač liepos — rugpjūčio mėn., kadangi kalnai yra karsto pavidalo, lietaus vanduo išnyksta, sniego visai nėra, arba tiktai keliose vietose. Reikia kartais ilgai vaikščioti ir ieškoti šaltinių, kas prie 25—35 laipsnių karščio pavėsyje yra ne visuomet malonus dalykas. Visa tai sudaro nemaža sunkumų turistui, norinčiam apvaikščioti Graikijos kalnus, bet iš kitos pusės, jie duoda labai daug malonumo gamtos mėgėjams ir pritraukia savo savotiškumu.

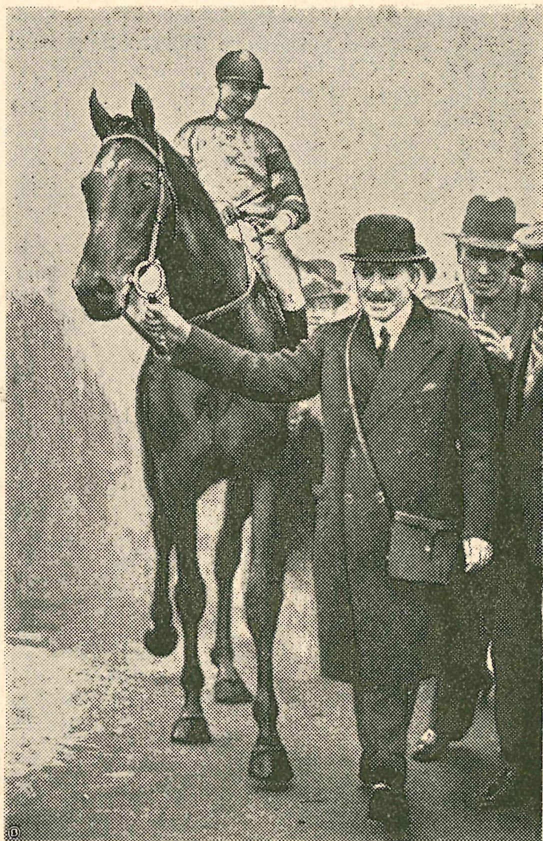

Nugalėtojai Menčesteno (Anglijoj) arklių lenktynių, įvykusių š. m. lapkričio mėnesį.